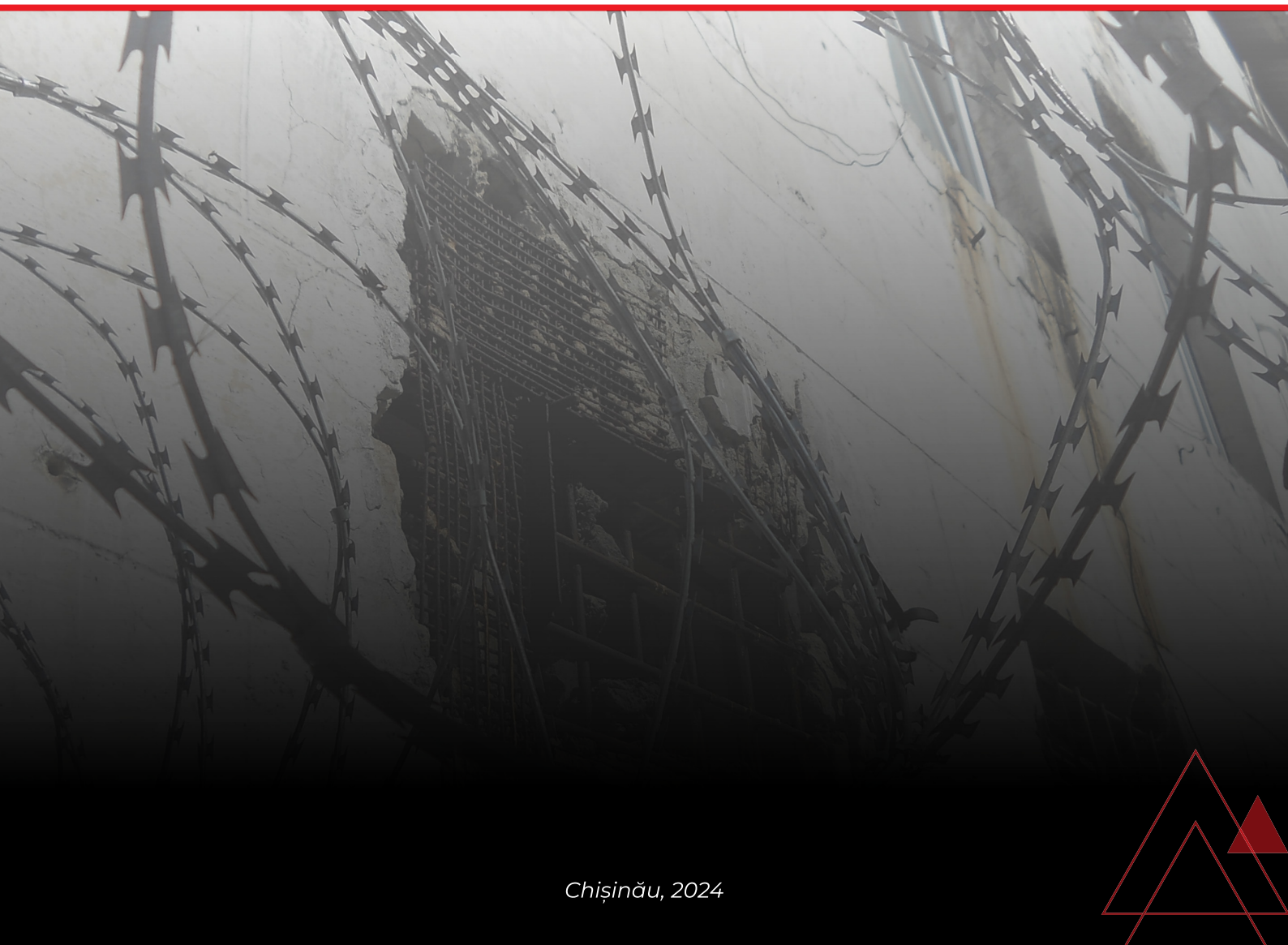

ARTICOL DE OPINIE

Subcultura criminală în instituțiile penitenciare din Republica Moldova

Chișinău, 2024

I. Subcultura criminală – provocare care complică problemele deja existente în sistemul penitenciar

Subcultura criminală în mediul penitenciar este un fenomen complex, caracterizat de reguli stricte și norme de comportament impuse de către deținuți pentru a reglementa interacțiunile lor în cadrul instituțiilor penitenciare. Subcultura se bazează pe o lege criminală penitenciară, un sistem informal care stabilește norme și proceduri, sancționând încălcările acestora cu ostracizarea și excluderea din grup, sub autoritatea liderilor recunoscuți ai comunității penitenciare. Această structură contribuie la menținerea ordinii și controlului în cadrul acestei subculturi, iar în interiorul ei există o stratificare evidentă între clasa conducătoare, clasele intermediare și asuprite.

Normele esențiale ale subculturii includ învățarea și utilizarea argoului criminal pentru comunicare, respectarea regulilor jocurilor de noroc, practica tatuajelor ca modalitate de marcarea a statutului și rolului în cadrul grupului, dar și colectarea sumelor de bani în fondul subculturii criminale, instigarea și provocarea comiterii infracțiunilor, uzarea de obiecte de circuit interzis în instituția penitenciară și consumul de substanțe cu efect psiho-activ.

Relațiile interpersonale sunt guvernate de respectarea angajamentelor financiare, recunoașterea autorității și ierarhiei, precum și asumarea responsabilității pentru acțiuni și cuvinte. Protejarea și promovarea intereselor comune ale grupului, inclusiv prin acțiuni defensive împotriva amenințărilor externe sau a conflictelor, sunt aspecte esențiale ale solidarității în cadrul subculturii criminale.

Aceste norme și practici nu doar contribuie la coeziunea și funcționarea subculturii criminale, ci reflectă valori și atitudini specifice, definind identitatea și dinamica socială în cadrul penitenciar.

Impactul subculturii criminale este profund și interconectat, afectând dinamica relațiilor sociale și comportamentul deținuților. Aceasta poate perpetua comportamentul delictual și poate complica reintegrarea socială a deținuților după eliberare, prin intermediul unei ierarhii informale și a practicilor coercitive, generând violență și intimidare între deținuți și influențând comportamentul acestora și relațiile cu personalul penitenciar.

Subcultura criminală în mediul penitenciar se constituie ca un mecanism complex de adaptare la condițiile restrictive ale închisorii, oferind un cadru social și identitar pentru deținuți, dar având și consecințe semnificative asupra dinamicii sociale și reintegrării acestora în societatea liberă.

Datele statistice din anul 2023¹ relevă o serie de aspecte preocupante care subliniază influența subculturii criminale în mediul penitenciar. Automutilarea, constatarea stării de ebrietate și consumul de substanțe stupefiante evidențiază un comportament autodistructiv și o tendință către evaziunea de la regulile instituționale stabilite. Numărul semnificativ de cazuri de automutilare (614), stări de ebrietate (122) și consum de substanțe stupefiante (8) sugerează o deraiere dură de la scopul pedepsei penale privative de libertate.

De asemenea, incidentele de violență între deținuți, reflectate în numărul ridicat de cazuri de leziuni corporale (680) și altercații (98), evidențiază un nivel crescut de conflict și agresiune în cadrul penitenciarelor. Este posibil ca aceste fenomene să fie alimentate și perpetuate de subcultură, care poate genera și întreține un climat de tensiune și de violență.

¹ Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2023 - <https://anp.gov.md/index.php/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>

În contrast, cifra semnificativă de 852 deținuți care au beneficiat de asigurarea securității personale conform prevederilor legale sugerează că există un număr important de persoane care resimt nevoia de protecție împotriva amenințărilor și violenței din cadrul

subculturii. Aceasta subliniază, de asemenea, importanța implementării măsurilor adecvate pentru a asigura securitatea și protecția deținuților în fața influențelor negative ale subculturii criminale.

II. Constatările CPT în privința subculturii criminale din instituțiile penitenciare din Republica Moldova

●●● *Incidența violenței și a intimidării între deținuți*

De la prima sa vizită în Moldova în 1998, Comitetul împotriva torturii al Consiliului Europei (CPT) a identificat violența și intimidarea dintre deținuți în instituțiile penitenciare drept o problemă gravă. CPT a evidențiat că această problemă persistă printre deținuții adulți de sex masculin, fiind, în mare măsură, legată de ierarhiile informale stabilite între aceștia.

Se remarcă: recomandările CPT, în ceea ce privește combaterea violenței și a ierarhiilor în rândul deținuților, rămân neimplementate în mod constant. Statisticile oficiale furnizate pentru CPT de autorități arată că în întregul sistem penitenciar, în anul 2020 au fost înregistrate 115 cazuri de violență între deținuți, 144 de cazuri în 2021 și 152 de cazuri în primele nouă luni ale anului 2022. Cu toate acestea, constatările vizitei efectuate în cuprinsul anului 2022, indică faptul că multe cazuri de violență între deținuți rămân nedetectate, deoarece victimele sunt sistematic intimidat de către agresori, sub amenințarea unei violențe ulterioare, să nu se plângă personalului și să nu solicite examinare medicală.

Deținuții au comunicat CPT-ului că liderii informali din instituțiile penitenciare și cercurile lor apropiate utilizează intimidarea și violența pentru a impune regulile informale altor persoane aflate în detenție. Aceasta include obligația de a contribui regulat la un fond colectiv ilegal („obshchak”), gestionat de liderii informali din penitenciar și alte forme

de șantaj, impuse prin amenințări sau violență fizică reală.

La Penitenciarul nr. 15 - Cricova, CPT a primit mai multe acuzații conform cărora deținuții erau loviți cu o bară de metal sau o lopată de metal pe spate. În timpul acestor incidente, victima era presupusă a fi ținută de alți doi sau trei deținuți, iar ochii îi erau acoperiți cu un prosop pentru a împiedica identificarea agresorilor. Examinarea documentelor medicale a atestat leziuni indicative ale violenței între deținuți, cum ar fi hematomul în jurul ochilor, vânătăi pe spate și leziuni traumatice în regiunea capului.

CPT observă că, din cauza lipsei de încredere în capacitatea personalului de a garanta siguranța, persoanele descoperite cu leziuni, au refuzat să ofere explicații cu privire la originea acestora sau au indicat cauze inconsistente cu leziunile observate. Alți deținuți care, probabil, au fost martori la incident, au pretins sistematic că nu au văzut nimic.

Datele oficiale furnizate CPT-ului de autorități arată că în anul 2020 au fost înregistrate:

- **100 de incidente** de leziuni trimise la Procuratură din Penitenciarul nr. 18 - Brănești,
- **103 incidente** din Penitenciarul nr. 13 - Chișinău,
- **102 incidente** din Penitenciarul nr. 15 - Cricova.

În anul 2021, cifrele sunt de:

- **121 de incidente** (Penitenciarul nr. 18 - Brănești),
- **127 de incidente** (Penitenciarul nr. 13 - Chișinău),
- **89 de incidente** (Penitenciarul nr. 15 - Cricova).

În anul 2022, au fost înregistrate:

- **103 incidente** (Penitenciarul nr. 18 - Brănești),
- **367 de incidente** (Penitenciarul nr. 13 - Chișinău),
- **80 de incidente** (Penitenciarul nr. 15 - Cricova).

Aceste cifre sunt incomparabil mai mari decât numărul de cazuri înregistrate de violență între deținuți. Autoritățile au informat CPT-ul că în niciunul dintre cazurile de leziuni raportate nu a fost inițiată o investigație de Procuratură.

Interferențele subculturii criminale ●●●

Așa cum s-a constatat în vizitele anterioare ale CPT-ului, liderii informali din penitenciar exercitau o influență semnificativă asupra „clasificării” inițiale și plasării în celule/blocuri a persoanelor nou admise în penitenciar. În special, la Penitenciarul nr. 13 - Chișinău, celulele de admitere aveau găuri în pereții de legătură (cu un diametru de aproximativ 10 cm) care serveau drept canale de comunicare către celulele vecine, ocupate de „reprezentanții” ierarhiei informale. La Penitenciarul nr. 18 - Brănești, liderii informali din penitenciar se întâlneau cu deținuții proaspăt admiși în penitenciar.

De asemenea, liderii informali din penitenciare decideau ce persoane

aflate în detenție aveau voie să lucreze.

În special la Penitenciarul nr. 18 - Brănești, CPT a primit mai multe acuzații conform cărora beneficiile (sau o parte din ele) câștigate de deținuții care lucrau, în special posibilitatea unei eliberări timpurii, erau înregistrate în beneficiul deținuților „cu rang mai înalt”.

CPT a observat, în modală turată, diferențe semnificative în condițiile materiale, starea de reparație și echipamentul, precum și spațiul de locuit disponibil, între liderii informali din închisoare și cercurile lor apropiate, pe de o parte, și populația generală a închisorii, în special cei considerați „umili”, pe de altă parte. Cei dintâi continuau să trăiască o viață foarte confortabilă în penitenciare.

Sursele de întreținere ale subculturii criminale în instituțiile penitenciare

- CPT constată că nu există o evaluare adecvată a riscurilor și a nevoilor persoanelor la momentul admiterii în penitenciar, nici o clasificare a persoanelor pentru a identifica în ce penitenciar, bloc sau celulă ar trebui să fie plasate.

Vulnerabilitatea crescută a unor persoane admise în penitenciar (cum ar fi persoanele acuzate sau condamnate pentru infracțiuni sexuale, persoanele LGBTQI+, persoanele cu afecțiuni de sănătate mentală sau consum de droguri) indică necesitatea identificării potențialelor riscuri și vulnerabilități pentru a preveni ca aceste persoane să fie supuse violenței și exploatării de către alte persoane aflate în detenție.

CPT a primit numeroase plângeri referitoare la abuzul verbal frecvent, comportamentul sistematic de umilire din partea altor persoane aflate în detenție și amenințări cu violența fizică în cazul în care nu respectau „codul de conduită” informal. Aceste reguli informale îi obligau să evite contactul cu alte persoane aflate în detenție și cu bunurile acestora, să meargă pe laturi sau de-a lungul pereților, să nu folosească expresii obscene în interacțiunea cu alte persoane și să nu aibă acces la facilitățile sportive și de recreere comune, precum și la cantină. De asemenea, li se interzicea să folosească aceleași facilități de spălare pe care populația generală a penitenciarului le avea la dispoziție. Mai mult, erau obligați să curețe gratuit spațiile de cazare și zonele comune (inclusiv toaletele) și să strângă gunoaiile, nu le era permis să lucreze cu alte persoane aflate în detenție. În cele mai multe cazuri, aceste persoane erau cazate în cele mai precare condiții găsite în penitenciarele vizitate. După cum au afirmat mai multe persoane intervievate de CPT, „o dată ce ești „umilit”, ești „terminat”.

La Penitenciarele nr. 18 - Brănești și nr. 15 Cricova, persoanele considerate „umilite” erau cazate în sectoare distincte (Sectoarele 10 și 7, respectiv), la care, totuși, în principiu, persoanele aflate în alte sectoare aveau acces liber.

La Penitenciarul nr. 13 - Chișinău, în ciuda asigurărilor oferite CPT-ului de conducere că persoanele acuzate pentru infracțiuni sexuale (care sunt în mod tipic considerate „umilite”) erau cazate în celule distincte și erau separate de populația generală a penitenciarului, examinarea detaliată a listelor de persoane aflate în instituție a arătat în mod clar că aceste persoane, de fapt, nu erau grupate împreună, ci erau cazate una sau două în fiecare celulă, printre populația generală a instituției penitenciare, indiferent de vulnerabilitatea lor specifică, și erau astfel expuse unui risc particular de a fi agresate și exploatate de către alte persoane aflate în aceleași celule.

- Situația de personal în cele trei instituții vizitate de CPT, precum și în sistemul penitenciar în ansamblu, rămâne o provocare majoră. Conform informațiilor furnizate de autoritățile moldovene, în sistemul penitenciar existau în total 2 940 de posturi de diverse categorii de personal, din care 520 (aproximativ 18%) erau vacante. La Penitenciarul nr. 18 - Brănești, 32 din 175 de posturi erau vacante (18,3%), la Penitenciarul nr. 13 - Chișinău 76,5 din 289,5 posturi (26,4%), iar la Penitenciarul nr. 15 - Cricova, 34 din 119 posturi (28,6%).

CPT constată că în cele trei instituții vizitate exista un număr extrem de mic de personal prezent în zonele de detenție. La Penitenciarul nr. 18 -Brănești, erau cinci membri ai personalului, care lucrau în schimburi de 24 de ore și erau întăriți cu încă 40 în timpul zilei de luni până vineri. La Penitenciarul nr. 13 - Chișinău, opt sau nouă membri ai personalului lucrau în schimburi de 24 de ore în fiecare zi și erau întăriți între orele 08.00 și 17.00 de 50 până la 60 de membri ai personalului prezenți în zonele de detenție. Situația era și mai precară la Penitenciarul nr. 15 -Cricova, unde doar cinci membri ai personalului erau prezenți în zonele de detenție în orice moment și lucrau în schimburi de 24 de ore.

Prin urmare, personalul nu avea control efectiv în instituțiile vizitate și nu putea interveni eficient în cazurile de violență între deținuți. În plus, așa cum s-a subliniat deja în rapoartele de vizite anterioare, CPT consideră că modelul de schimburi de 24 de ore va avea inevitabil un efect negativ asupra standardelor profesionale. Nimeni nu poate desfășura într-un mod satisfăcător sarcinile dificile așteptate de la un ofițer de penitenciar pentru o perioadă atât de lungă de timp.

Eșecul continuu al autorităților moldovene de a asigura un mediu sigur și securizat pentru persoanele aflate în detenție este direct legat de mai mulți factori, în special de deficitul cronic de personal, de dependența de liderii informali din instituția penitenciară pentru a menține controlul asupra populației deținuților.

Pe plan național, o singură metodă de protecție împotriva subculturii criminale era reglementată – asigurarea securității personale. CPT remarcă: în pofida disponerii acestui grad de protecție pe plan legislativ, în practică, aplicarea nu acoperă necesități stringente:

În Penitenciarul nr. 18 Brănești și nr. 15 Cricova, numărul persoanelor care solicitau segregarea era mai mare decât capacitatea unităților de segregare, iar mai multe cereri nu au putut fi onorate prompt. Mai mulți deținuți intervievați în timpul vizitei au menționat că au solicitat segregarea, dar nu au primit-o imediat.

Interferența subculturii criminale a fost evidentă: liderii informali din instituțiile penitenciare păreau să fie informați despre cererile de protecție înaintate personalului, obținând rapid acces la cei care solicitau această măsură și încercând să-i preseze să-și retragă cererile. La Penitenciarele nr. 18 Brănești și nr. 15 Cricova, liderii informali și cercurile lor apropiate controlau practic accesul la clădirile administrative unde alte persoane incluse în sistemul penitenciar puteau cere protecție conform prevederilor 206 CE. De asemenea, concluziile vizitei indicau că liderii informali din instituțiile penitenciare aveau un cuvânt de spus atunci când persoanele segregate doreau să încheie măsura pentru a li se permite să se alăture populației generale a instituțiilor penitenciare.

În ceea ce privește condițiile improprii de detenție, la Penitenciarele nr. 18 - Brănești și nr. 15 - Cricova, persoanele segregate conform prevederilor art. 206 CE erau plasate în foste izolatoare disciplinare, în celule care nu erau destinate și nu erau potrivite pentru cazarea obișnuită a persoanelor aflate în detenție. Aceste celule erau prost ventilate și aveau acces limitat la lumină naturală. La Penitenciarul nr. 15 - Cricova, condițiile erau și mai precare, cu ferestrele celulelor de pe o parte a coridorului orientate către un zid înalt

cu un acoperiș, astfel încât aceste celule aveau acces redus sau deloc la lumină naturală.

CPT a constatat că persoanele segregate au fost supuse unor regimuri extrem de sărace pentru perioade îndelungate de timp, fiind închiși în celulele lor timp de 22 sau 23 de ore pe zi, fără nimic de făcut în afară de a citi și, pentru unii dintre ei, a privi televizorul. Singurul timp petrecut în afara celulei oferit acestora era de una sau două ore de exerciții în aer liber pe zi, în spații lipsite de echipament adecvat. Aceste condiții sunt complet inacceptabile pentru cazarea persoanelor pe termen lung.

Lipsa informării adecvate cu privire la beneficierea din urma aplicării securității personale a fost, de asemenea, o problemă. Fișa informativă privind drepturile și obligațiile persoanelor aflate în detenție sau fișa informativă care avertiza cu privire la consecințele potențiale ale implicării în activități ilegale nu furnizau informații despre posibilitatea de a solicita protecție conform prevederilor 206 CE, chiar dacă persoanele nou-admise în penitenciar erau vag conștiente de această posibilitate.

III. Încercarea autorităților de a combate fenomenul subculturii criminale

În Conceptul privind introducerea sistemului progresiv de executare a pedepselor privative de libertate², Ministerul Justiției și-a asumat aport pentru eliminarea vulnerabilităților sistemului penitenciar, trasând:

Legea penală limitează individualizarea modului de executare a pedepsei privative de libertate, nu permite clasificarea deținuților în funcție de nivelul de risc și nu prevede revizuirea tipului de regim (nivelului de siguranță) stabilit inițial, corespunzător progresului persoanei condamnate în schimbarea comportamentului infracțional.

Politica și practica execuțional-penală actuală generează trei probleme mari:

- *nevalorificarea rolului angajaților în procesul de executare, deși personalul penitenciar cunoaște cel mai bine riscurile și nevoile condamnaților, deoarece interacționează cu ei zilnic și poate să evalueze rezultatul anumitor intervenții, sau să utilizeze regimurile pentru motivarea condamnaților;*
- *mișcarea liberă în spații largi a unui număr mare de deținuți reprezintă un teren fertil pentru promovarea și perpetuarea subculturii criminale moștenite din perioada sovietică, deoarece fără o clasificare și separare a condamnaților după nivelul și tipul de risc, grupările criminale din penitenciare își mențin puterea de a acționa colectiv, și de a organiza dezordini în masă.*

Consiliul Europei menționează că, în țările care au moștenit filosofia penală sovietică, persistă tendința de a aplica pedeapsa cu închisoarea mai frecvent și pentru termene mai îndelungate decât în țările din Europa de Vest³. Conform definiției oferite în Recomandarea Comitetului de Miniștri către statele membre Rec (2003)²³ cu privire la managementul deținuților condamnați pe viață și la termene lungi, pedepsele ce constituie sau depășesc cinci ani pot fi considerate lungi⁴. Astfel, în Republica Moldova, din 5417 condamnați aflați în detenție, 3922 sau 72,4% ispășesc un termen lung de pedeapsă conform situației din 1 aprilie 2022. Cu cât mai lung este termenul de pedeapsă, cu atât mai mari sunt costurile financiare și efortul administrației penitenciare de a resocializa persoana condamnată, având în vedere detrimentul cauzat de instituționalizarea îndelungată.

În comparație cu țările Consiliului Europei, durata medie de încarcerare în Moldova este cea mai lungă, doar Azerbaidjan și Portugalia ne depășesc nesemnificativ⁵. Drept consecință, rata populației penitenciare, per capita, este de două ori mai mare decât media între țările Consiliului Europei.

2 Concept privind introducerea sistemului progresiv de executare a pedepselor privative de libertate – https://justice.gov.md/sites/default/files/document/concept_sistemul_progresiv_de_executare_a_pedepsei_rev.2023_final.pdf

3 Studiu CoE, Răspunsul Justiției Penale la Suprapopularea Penitenciară, 2016, p. 253 [Criminal Justice Responses to Prison Overcrowding in Eastern Partnership Countries, Compilation of the Reports on Studycarried in Armenia, Georgia, Moldova and Ukraine]

4 Recomandarea Rec(2003) 23, punctul 1

5 Raportului Statistic Anual (SPACE I) al CoE, <https://wp.unil.ch/space/space-i/annual-reports/>. Indicatorul duratei medii de aflare în detenție se calculează după următoarea formulă: Număr (stoc) la 31 ianuarie împărțit la număr (flux) de intrări într-un an, înmulțit la 12 luni. Valoarea medie a acestui indicator între 47 țări ale CoE este de 12.4 luni, recordul maxim îl deține Azerbaidjan cu 34.6 luni, iar Moldova este foarte aproape de valoarea maximă, cu o durată medie de încarcerare de 30.5 luni

În Republica Moldova numărul total de deținuți la 100 000 de locuitori a constituit 208 în 2022, iar media ratei populației penitenciare între țările Consiliului Europei a constituit 110 deținuți. Având în vedere perioadele lungi de aflare în detenție și rata scăzută de încadrare în activități social-utile (care nu a depășit 15% în ultimul deceniu), rezultă că, în mare măsură, scopul pedepsei penale nu se realizează. Altfel spus, Republica Moldova are o politică penală severă, retributivă și un sistem de executare rigid și neindividualizat.

În aceste condiții, Ministerul Justiției intenționează să umanizeze politica penală prin promovarea alternativelor la detenție, pe de o parte și să contribuie la eficientizarea sistemului de executare și reintegrare socială a persoanelor condamnate, pe de altă parte.

Introducerea regimurilor progresive reprezintă un instrument eficient atât pentru asigurarea individualizării executării pedepsei privative de libertate și reintegrării treptate a deținuților în societate, cât și pentru soluționarea problemei suprapopulării penitenciarelor.

În anul 2022, doar 1% din deținuți (cca 60 persoane) au executat pedeapsa în penitenciar de tip deschis. Pentru comparație, în România, ponderea deținuților în cele patru regimuri este distribuită egal.

În Suedia, 24% din deținuți ispășesc pedeapsa în regim deschis. Odată cu implementarea regimurilor progresive, ponderea condamnaților aflați în regimul deschis se anticipează că va crește, deoarece sistemul progresiv va permite condamnaților la termene lungi să tranziteze gradual către traiul în libertate.

În același timp, un sistem progresiv de executare a pedepselor privative de libertate va permite realizarea principiilor fundamentale de executare a pedepselor potrivit cărora sistemul penitenciar nu trebuie să agraveze suferința inerentă privării de libertate, care reprezintă o pedeapsă în sine, iar restricțiile aplicate persoanelor private de libertate trebuie să fie minim necesare și proporționale obiectivului legitim pentru care au fost impuse.

IV. Concluzii

Subcultura criminală în mediul penitenciar este un fenomen complex, având reguli stricte și norme de comportament impuse de către deținuți. Aceasta include utilizarea argoului criminal, respectarea regulilor jocurilor de noroc, practica tatuajelor și colectarea sumelor de bani pentru fondul subculturii. Aceste norme reglementează interacțiunile deținuților, contribuind la menținerea ordinii sub autoritatea liderilor recunoscuți.

Impactul subculturii este profund, afectând comportamentul deținuților și complicând procesul de reintegrare socială după eliberare. Datele statistice din 2023 indică comportament autodistructiv semnificativ, cum ar fi auto-mutilarea, consumul de substanțe stupefiante și violența între deținuți.

Comitetul pentru Prevenirea Torturii (CPT) a evidențiat o serie de probleme persistente legate de violența și intimidarea între deținuți, legate în mare parte de ierarhiile informale. Multe cazuri de violență rămân nedetectate din cauza intimidării victimelor să nu raporteze incidentele.

Liderii informali exercită o influență semnificativă asupra clasificării și plasării deținuților, precum și asupra

accesului la locuri de muncă și alte resurse în penitenciar. Această influență perpetuează vulnerabilitățile sistemului penitenciar și subminează autoritatea instituțiilor.

Măsurile de protecție, cum ar fi segregarea, sunt adesea insuficiente pentru a contracara influența subculturii criminale. Condițiile de detenție pentru deținuții segregati sunt adesea inadecvate, exacerbând problema izolării și a lipsei de activități.

Eșecul autorităților de a asigura un mediu sigur și securizat este atribuit deficitului cronic de personal și dependenței de liderii informali pentru controlul populației deținuților. Acest lucru complică eforturile de combatere a violenței și de asigurare a securității în penitenciare.

Combaterea subculturii criminale este esențială pentru reducerea criminalității recurente și pentru îmbunătățirea securității penitenciarelor. Implementarea de reforme care să promoveze clasificarea adecvată a deținuților, gestionarea efectivă a penitenciarelor și reintegrarea socială a deținuților este crucială pentru atingerea acestor obiective.

V. Subcultura criminală în penitenciare poate fi eradicată?

Subcultura criminală în penitenciarele din Republica Moldova reprezintă o provocare majoră pentru integritatea și eficiența sistemului de justiție penală. Caracterizată prin norme informale și ierarhii clandestine, aceasta influențează negativ comportamentul deținuților și complicațiile reintegrării lor post-eliberare. În contextul acestui fenomen persistent, întrebarea care se ridică este dacă subcultura criminală în penitenciare poate fi cu adevărat

eradicată. Abordarea acestei întrebări necesită o examinare detaliată a soluțiilor posibile, adaptate la realitățile din Republica Moldova, care ar putea contribui nu doar la diminuarea, ci și la eliminarea posibilă a acestui fenomen nociv. Următoarele propuneri vizează atât reformele sistemice, cât și măsuri specifice care ar putea transforma radical mediul penitenciar, promovând o cultură de legalitate și respect mutual.

1. Reformarea legislației și a politicii penale: un prim pas esențial este reformarea cadrului legislativ pentru a permite o clasificare mai eficientă a deținuților pe baza riscului și comportamentului. Legea ar trebui să permită implementarea unui sistem progresiv de executare a pedepselor, unde deținuții sunt încurajați să progreseze spre regimuri mai puțin restrictive prin bună conduită și participare la programe de reabilitare. Spre exemplu:
 - introducerea legislației pentru regimuri progresive de detenție: Acesta ar putea include stabilirea unui cadru legal care să permită tranziția deținuților de la regimuri de securitate înaltă la regimuri de securitate medie sau minimă, în funcție de comportamentul lor. Modelul ar putea fi similar cu cel folosit în țările scandinave, unde progresul deținuților este constant evaluat și recompensat cu mai multe libertăți și responsabilități;
 - reforma Codului Penal pentru a facilita evaluări bazate pe risc: modificarea Codului Penal pentru a include clauze care să permită evaluări periodice ale deținuților, evaluate de comitete multidisciplinare. Aceste evaluări ar putea determina eligibilitatea deținuților pentru diferite programe de reabilitare și pentru tranziția între diferite regimuri de detenție;
 - legislație care să încurajeze și să reglementeze programele de reabilitare: crearea unui cadru legal care să stipuleze obligativitatea participării la programe de educație și formare profesională, terapie comportamentală și consiliere pentru deținuții clasificați în regimuri mai puțin restrictive. Aceasta ar putea include și dispoziții pentru monitorizarea și evaluarea eficacității acestor programe;
 - adoptarea unor politici pentru recompensarea bunului comportament: implementarea unui sistem de puncte sau recompense pentru deținuții care demonstrează îmbunătățire în comportament și participare activă în programele de reabilitare. Recompensele ar putea include, de exemplu, acces la facilități îmbunătățite, vizite suplimentare din partea familiei sau scurtarea duratei pedepsei;
 - legislație pentru protecția deținuților vulnerabili: introducerea unor prevederi legale care să garanteze protecție specială pentru deținuții considerați vulnerabili (de exemplu, tineri, persoane cu dizabilități, minorități sexuale), inclusiv segregarea lor de deținuții care prezintă un risc înalt de violență și exploatare.

2. Îmbunătățirea condițiilor de detenție: eradicarea subculturii criminale necesită îmbunătățirea condițiilor de detenție, inclusiv reducerea supraaglomerării, îmbunătățirea condițiilor sanitare și asigurarea accesului la servicii medicale adecvate. Aceste măsuri vor reduce tensiunile interne și vor diminua necesitatea deținuților de a recurge la structuri informale pentru protecție sau resurse.

Accelerarea procesului de construcție a unui nou penitenciar în Republica Moldova poate avea un impact semnificativ în îmbunătățirea condițiilor de detenție și, implicit, în eradicarea subculturii criminale. Iată câteva strategii și exemple concrete care ar putea facilita acest proces:

- parteneriate Public-Private (PPP): includerea sectorului privat în finanțarea, construcția și operațiunea noului penitenciar printr-un parteneriat public-privat. Această abordare poate aduce expertiză din sectorul privat și poate accelera procesul de construcție, asigurând în același timp o gestionare eficientă a resurselor. Exemple de succes ale acestei abordări pot fi observate în țări precum Australia și Marea Britanie, unde parteneriatele public-privat au dus la construcția rapidă și eficientă a facilităților penitenciare moderne;
 - utilizarea tehnologiei moderne de construcție: adoptarea tehnologiilor de construcție rapidă, cum ar fi prefabricarea și modularizarea, poate reduce semnificativ timpul necesar pentru construcția penitenciarului. Aceste tehnologii permit asamblarea rapidă a structurilor și instalațiilor pe sit, reducând timpul și costurile asociate cu construcția tradițională;
 - implicarea comunității și transparența: angajarea comunității locale în procesul de planificare și construcție a noului penitenciar poate spori acceptabilitatea proiectului și poate reduce rezistența locală. Desfășurarea de sesiuni publice de informare și asigurarea transparenței în toate etapele proiectului pot contribui la acest proces;
 - excluderea birocrăției excesive: Adoptarea de măsuri legislative care să prioritizeze și să simplifice procedurile administrative pentru proiectele de construcție a infrastructurii penitenciare. Acest lucru ar putea include proceduri speciale de aprobare rapidă pentru proiectele care adresează probleme critice de infrastructură penitenciară;
 - supravegherea și controlul proiectului: Instituirea unui comitet de supraveghere format din experți în construcții, reprezentanți ai guvernului și membri ai organizațiilor non-guvernamentale pentru a monitoriza progresul construcției, gestionarea bugetului și calitatea lucrărilor. Acest pas asigură că proiectul este realizat la standardele necesare și în termenii stabiliți.
3. Educație și formare profesională: implementarea de programe extinse de educație și formare profesională în penitenciare poate reduce influența subculturii criminale, oferind deținuților competențe și calificări pentru reintegrarea post-eliberare. Programele ar trebui să fie concepute pentru a sprijini dezvoltarea personală și profesională a deținuților, contribuind la schimbarea perspectivei lor asupra vieții în afara infracționalității. Pentru a concretiza impactul pozitiv al educației și formării profesionale în penitenciare, implementarea unor programe extinse poate urma mai multe direcții strategice. Aceste programe trebuie să fie adaptate la nevoile și interesele deținuților, oferindu-le acestora nu doar abilități utile pentru piața muncii, ci și oportunități de dezvoltare personală și socială. Iată câteva exemple de acțiuni care ar putea fi întreprinse:
- parteneriate cu instituții de învățământ și companii: stabilirea de parteneriate cu colegii tehnice, universități și companii private pentru a oferi cursuri de formare profesională și ateliere de lucru direct în

penitenciare. Aceste cursuri pot varia de la abilități generale, cum ar fi alfabetizarea digitală sau limbi străine, până la calificări specifice în meserii cerute pe piața muncii, cum ar fi electricienii, programatori sau tehnicienii HVAC (încălzire, ventilație și aer condiționat);

- programe de certificare: dezvoltarea și implementarea programelor care oferă certificări recunoscute la nivel național sau internațional, permițând deținuților să obțină diplome și calificări în domenii precum IT, construcții, agricultură, sau artă culinară. Aceste certificări cresc șansele deținuților de a găsi un loc de muncă după eliberare;
- ateliere de dezvoltare personală: organizarea de ateliere și cursuri axate pe dezvoltarea abilităților de viață, cum ar fi managementul stresului, rezolvarea conflictelor, planificarea financiară personală, și leadership. Aceste cursuri ajută la îmbunătățirea abilităților deținuților de a naviga provocările vieții de zi cu zi post-eliberare;
- programul „Învățământ în spatele gratiilor”: implementarea unui program național care să integreze educația în planurile de reabilitare a deținuților, asigurând accesul la educație formală, inclusiv posibilitatea de a completa studii gimnaziale și liceale sau chiar de a urma cursuri universitare;
- programe de mentorat și coaching: colaborarea cu ONG-uri și voluntari din comunitate pentru a oferi servicii de mentorat și coaching deținuților, concentrându-se pe dezvoltarea profesională și reintegrarea în societate. Mentorii pot oferi suport continuu, sfaturi și ghidare pentru deținuți atât în timpul detenției, cât și după eliberare;
- evaluarea continuă și adaptarea programelor: monitorizarea și evaluarea regulată a impactului acestor programe asupra deținuților, cu ajustări și îmbunătățiri bazate pe feedback-ul participanților și pe rezultatele obținute. Aceasta asigură că programele rămân relevante și efective în atingerea obiectivelor lor.

4. Terapie și consiliere: serviciile de consiliere psihologică și terapia ar trebui să fie disponibile pentru toți deținuții, cu un accent special pe cei cu risc înalt de a adera la subcultura criminală. Aceste servicii pot ajuta deținuții să înțeleagă și să modifice comportamentele care îi fac vulnerabili la influența subculturii. Implementarea serviciilor de consiliere psihologică și terapie în penitenciare poate avea un impact semnificativ în diminuarea influenței subculturii criminale. Aceste servicii sunt vitale pentru a aborda problemele emoționale și comportamentale care pot predispuce deținuții la implicarea în activități infracționale. Iată câteva exemple specifice de acțiuni și programe care ar putea fi implementate pentru a sprijini eficient deținuții:

- consiliere individuală și terapie de grup: asigurarea accesului la consilieri și psihologi pentru ședințe individuale și de grup. Terapia individuală permite abordarea problemelor personale specifice, în timp ce terapia de grup poate facilita discuții despre probleme comune, cum ar fi gestionarea furiei, dependența de substanțe, sau trauma. Grupurile de suport pot oferi, de asemenea, un sentiment de comunitate și apartenență, contracarând atracția subculturii criminale. Comunitatea terapeutică "Catharsis" din cadrul Penitenciarului 9, Chisinau, este un exemplu pozitiv;
- programe de management al furiei și agresivității: dezvoltarea și implementarea de programe specializate pentru managementul furiei, care să ajute deținuții să recunoască și să controleze impulsurile violente. Aceste programe ar trebui să includă tehnici de relaxare, meditație și rezolvare a conflictelor;
- intervenții pentru sănătatea mintală: identificarea deținuților cu probleme de sănătate mintală și oferirea de tratamente și intervenții

specifice. Acest lucru poate include medicamente, terapie comportamentală-cognitivă, și programe de suport pentru tulburări mentale precum depresia și anxietatea;

- programe de prevenire a recidivei: crearea de programe de consiliere axate pe prevenirea recidivei, care să instruiască deținuții despre cum să evite reimplicarea în comportamente criminale. Aceste programe ar trebui să ofere strategii concrete pentru a face față provocărilor post-încarcerare;
- terapie prin artă și expresie creativă: utilizarea artelor (muzică, pictură, teatru) ca formă de terapie. Artele oferă o modalitate de exprimare non-verbală, care poate fi extrem de terapeutică pentru persoanele care au dificultăți în a-și exprima emoțiile și experiențele prin cuvinte;
- programe de dezvoltare personală: implementarea de ateliere și cursuri care să încurajeze dezvoltarea personală și auto-cunoașterea. Acestea ar putea include subiecte precum auto-stima, conștientizarea de sine, și planificarea viitorului.

5. Întărirea supravegherii și a responsabilității personalului: asigurarea că personalul penitenciar este bine pregătit, motivat și supravegheat corespunzător este crucială pentru a preveni corupția și abuzurile care pot perpetua subcultura criminală. Trainingurile periodice și evaluările de performanță pot contribui la menținerea unui nivel înalt de profesionalism și integritate. Întărirea supravegherii și responsabilității personalului penitenciar este o componentă cheie pentru îmbunătățirea integrității și eficacității sistemului de detenție. Aceasta implică o serie de măsuri care să asigure că personalul este nu numai competent din punct de vedere tehnic, dar și etic și moral. Iată câteva măsuri concrete care ar putea fi implementate pentru a atinge aceste obiective:

- traininguri periodice obligatorii: organizarea de sesiuni de formare regulată pentru toți angajații penitenciarelor, acoperind teme precum drepturile omului, tehnici de comunicație eficientă, gestionarea stresului și intervenție în situații de criză. Aceste sesiuni ar trebui să fie concepute pentru a îmbunătăți competențele profesionale și personale, contribuind la un comportament etic și profesional;
- evaluări de performanță sistematice: implementarea unui sistem transparent și echitabil de evaluare a performanței pentru personalul penitenciar, care să includă feedback regulat și obiective clare de performanță. Evaluările ar trebui să fie legate de posibilități de avansare în carieră și de formare continuă, motivând personalul să mențină standarde înalte de profesionalism;
- monitorizare și audituri interne: stabilirea unui departament intern de audit și conformitate care să supravegheze activitățile penitenciarelor, să investigheze plângerile și să asigure respectarea procedurilor. Acest departament ar trebui să aibă autoritatea de a implementa sancțiuni și de a recomanda îmbunătățiri;
- programe de mentorat pentru personalul nou: dezvoltarea unui program de mentorat în care angajații experimentați să ghideze noii veniți. Acest sistem de mentorat poate ajuta la transmiterea valorilor organizaționale și la integrarea rapidă și eficientă a noilor membri în cultura instituțională;
- politici stricte împotriva corupției: implementarea unor politici zero toleranță față de corupție, cu protocoale clare pentru raportarea și gestionarea incidentelor. Aceste politici ar trebui să fie bine comunicate tuturor angajaților și susținute prin exemple clare de consecințe pentru încălcările constatate;

- feedback anonim și linii directe de raportare: crearea unor canale anonime prin care personalul și deținuții pot raporta comportamente neetice sau abuzuri, fără teama de represalii. Acestea pot include linii telefonice dedicate sau sisteme online securizate;
- parteneriate cu organizații externe de monitorizare: colaborarea cu organizații non-guvernamentale și internaționale care se ocupă cu drepturile omului pentru a realiza audituri externe și pentru a oferi formare suplimentară personalului. Această deschidere către supervizare externă poate crește transparența și responsabilitatea.

6. Colaborare cu organizațiile civile și comunitatea: parteneriatele cu organizații non-guvernamentale și implicarea comunității în programele de reabilitare pot oferi suport suplimentar pentru deținuți și pot facilita procesul de reintegrare. Aceste colaborări pot include programe de mentorat, ateliere de lucru și activități culturale sau sportive. Colaborarea eficientă cu organizațiile civile și implicarea activă a comunității sunt esențiale pentru a sprijini procesul de reintegrare a deținuților și pentru a consolida programele de reabilitare. Aceste parteneriate pot oferi resurse suplimentare și pot crea punți între viața din penitenciar și viața post-eliberare. Iată câteva exemple specifice despre cum poate fi implementată această colaborare:

- programe de mentorat conduse de ONG-uri: stabilirea de parteneriate cu ONG-uri care să ofere programe de mentorat pentru deținuți. Mentorii, care pot fi voluntari din comunitate sau foști deținuți reintegrați cu succes, ar oferi ghidare, suport emoțional și practic deținuților în pregătirea pentru eliberare;
- ateliere și cursuri de formare: organizarea de ateliere și cursuri în colaborare cu organizații locale sau naționale, axate pe dezvoltarea abilităților profesionale, gestionarea finanțelor personale, sănătatea mintală și fizică, și alte domenii relevante pentru reintegrarea socială;
- proiecte artistice și culturale: înființarea de proiecte culturale și artistice în colaborare cu instituții culturale și artiști locali, cum ar fi teatre, galerii de artă sau școli de muzică, pentru a permite deținuților să exploreze și să dezvolte noi forme de expresie creativă, contribuind la îmbunătățirea stimei de sine și la dezvoltarea unor noi abilități;
- programul de voluntariat în comunitate: implicarea deținuților în programe de voluntariat, sub supraveghere, care să le permită să contribuie la comunitate, să dezvolte empatia și să învețe valoarea muncii pentru binele comun. Aceste activități ar putea include renovarea spațiilor publice, participarea la programe de ecologizare sau activități în cadrul unor organizații caritabile;
- evenimente sportive comune: organizarea de evenimente sportive unde deținuții pot interacționa cu membrii comunității într-un mediu structurat și pozitiv. Aceste evenimente pot include meciuri de fotbal, turnee de șah sau maratoane, care să promoveze sănătatea fizică, disciplina și lucrul în echipă;
- programe de sensibilizare comunitară: colaborarea cu ONG-uri pentru a desfășura campanii de sensibilizare care să educe publicul larg despre provocările reintegrării și să reducă stigmatizarea foștilor deținuți. Aceste campanii pot include mărturii ale foștilor deținuți, ateliere interactive și materiale informative distribuite în comunitate;
- parteneriate pentru oportunități de angajare: lucrul cu companii locale pentru a dezvolta programe de internship și angajare pentru foștii deținuți. Aceste parteneriate pot ajuta deținuții să obțină experiența profesională necesară și să se reintegreze mai ușor în forța de muncă.

7. Monitorizarea și evaluarea regulată: implementarea unui sistem de monitorizare și evaluare pentru a măsura eficacitatea măsurilor adoptate este esențială. Feedback-ul deținuților, personalului și al experților independenți poate oferi date valoroase pentru ajustarea continuă a strategiilor de combatere a subculturii criminale. Implementarea unui sistem durabil de monitorizare și evaluare este crucială pentru asigurarea că măsurile adoptate pentru combaterea subculturii criminale în penitenciare sunt eficace și adaptate nevoilor reale. Acest sistem ar trebui să permită feedback constant și să faciliteze ajustările necesare ale programelor și strategiilor. Iată câteva strategii specifice pentru implementarea unui astfel de sistem:
- dezvoltarea indicatorilor de performanță: stabilirea unor indicatori clari și măsurabili de performanță pentru fiecare program și inițiativă. Acești indicatori pot include rata recidivei, nivelul de participare la programele de educație și formare, și feedback-ul deținuților și personalului despre eficacitatea intervențiilor;
 - sistem de feedback regulat: Implementarea unui sistem prin care deținuții și personalul pot oferi feedback anonim despre programele și serviciilor. Acest feedback poate fi colectat prin sondaje, interviuri sau sesiuni de focus-grup. Anonimitatea va încuraja onestitatea și va oferi o imagine mai clară a impactului măsurilor implementate;
 - audituri externe și independente: angajarea unor experți independenți sau organizații non-guvernamentale pentru a efectua audituri periodice ale programelor și strategiilor penitenciare. Acești auditori vor evalua conformitatea cu standardele naționale și internaționale și vor recomanda îmbunătățiri;
 - rapoarte de evaluare periodice: publicarea de rapoarte periodice care să prezinte rezultatele evaluărilor și progresele înregistrate în implementarea programelor. Aceste rapoarte ar trebui să fie accesibile publicului, inclusiv decidenților politici și comunității, pentru a asigura transparența și responsabilitatea;
 - utilizarea tehnologiei pentru monitorizare: integrarea tehnologiilor moderne, cum ar fi software-uri de analiză a datelor, pentru a monitoriza progresele și a detecta tendințele. Aceste sisteme pot oferi alerte timpurii despre posibile probleme sau abateri de la practicile optime;
 - sesiuni de revizuire și planificare strategică: organizarea de întâlniri periodice cu personalul, deținuții, și partenerii implicați pentru a discuta rezultatele evaluărilor și pentru a planifica ajustări ale strategiilor și programelor. Aceste sesiuni pot facilita colaborarea și pot asigura că toate părțile interesate sunt implicate în procesul de îmbunătățire continuă;
 - training continuu pentru personalul implicat în evaluări: asigurarea că personalul implicat în monitorizare și evaluare primește formare continuă pentru a-și îmbunătăți competențele în colectarea și analiza datelor, interpretarea rezultatelor și implementarea schimbărilor bazate pe dovezi.

Aceste soluții vizează nu doar reducerea subculturii criminale în penitenciarele din Republica Moldova, dar și îmbunătățirea sistemului penitenciar în ansamblu, sporind siguranța publică și reducând recidiva. Implementarea efectivă a acestor măsuri necesită angajament susținut și colaborare între diversele agenții guvernamentale, sectorul privat și societatea civilă.

Autori: Dian Mazniuc, Vadim Vieru

Coordonatoare: Olga Manole

Design grafic și machetare: Marina Bejenari

Articolul a fost elaborat cu suportul financiar oferit de Republica Federală Germania. Opiniile exprimate în articol aparțin autorilor. Acestea nu pot fi interpretate sub nici o formă ca reflectând opinia și poziția Republicii Federale Germania.

Promo-LEX
Promovarea democrației și a drepturilor omului

Ambasada
Republicii Federale Germania
Chișinău

